

Řízení proti mladistvým

Literatura:

Císařová, D., Fenyk, J., Gřivna, T., a kol. Trestní právo procesní. V. vydání. Praha: ASPI, 2008.

Kratochvíl, V. a kol.: Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část. Praha: C.H. Beck, 2009.

Šámal, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I a II. Díl. VI. Vydání. Praha: C.H. Beck 2008.

Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušáková, M. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář. II. Vydání. Praha: C.H. Beck, 2007.

V řízení proti mladistvým je třeba dbát toho, aby vyšetřování, projednávání i rozhodování jejich trestních věcí bylo svěřováno osobám, jejichž znalost otázek souvisejících s výchovou mládeže zaručí splnění výchovného účelu řízení. **Orgány činné podle tohoto zákona postupují ve spolupráci s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou.**

Orgány činné podle tohoto zákona a úředníci Probační a mediační služby spolupracují s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a s osobami realizujícími probační programy, aby posílili výchovné působení řízení ve věcech mladistvých, vytvořili podmínky pro individuální přístup k řešení jednotlivých věcí, včas reagovali na potřeby a zájmy mladistvých a poškozených osob i všech dalších subjektů dotčených trestnou činností a také tímto způsobem trestné činnosti zamezovali a jí předcházeli. Do řešení jednotlivých provinění podle tohoto zákona zapojují též zájmová sdružení občanů a jiné subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého, v němž došlo k provinění, a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.

Úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provede **zpravidla policejní orgán určený k úkonům v trestních věcech mladistvých osob, státní zástupce specializovaný na věci mládeže nebo soudce soudu pro mládež**, ledaže nelze zajistit provedení úkonu takovým orgánem činným podle tohoto zákona a provedení úkonu nelze odložit. To platí i o provádění dožadání.

Řízení koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a nemá-li stálé bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje.

Nelze-li žádné takové místo zjistit nebo jsou-li mimo území České republiky, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu bylo provinění spácháno; jestliže nelze místo činu zjistit, koná řízení soud pro mládež, v jehož obvodu čin vyšel najevo.

Společné řízení

O všech proviněních mladistvého a proti všem mladistvým, jejichž provinění spolu souvisí, se koná společné řízení, pokud to je vhodné z hlediska všestranného a objektivního objasnění věci, hospodárnosti a rychlosti řízení s přihlédnutím k osobám mladistvých, ohledně nichž se koná společné řízení.

Pouze výjimečně lze konat společné řízení proti mladistvému a dospělému, jestliže je to nutné pro všestranné a objektivní objasnění věci a není to na újmu mladistvého. Takové společné řízení koná soud pro mládež, a pokud jde o mladistvého, užije se i ve společném řízení ustanovení tohoto zákona.

Nejsou-li splněny podmínky pro konání společného řízení proti mladistvému a dospělému a byla-li podána společná obžaloba na mladistvého a dospělého, vyloučí soud pro mládež věc dospělého a postoupí ji příslušnému obecnému soudu.

Způsob provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých

Při provádění úkonů řízení ve věcech mladistvých se musí jednat s osobami na úkonu zúčastněnými tak, jak to vyžaduje význam a výchovný účel řízení; **vždy je nutno šetřit jejich osobnosti**. Při jednání s mladistvými se musí s přihlédnutím k jejich věku a duševní vyspělosti postupovat tak, aby nedošlo k narušení jejich psychické a sociální rovnováhy a jejich další vývoj byl co nejméně ohrožen.

Úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provede zpravidla policejní orgán určený k úkonům v trestních věcech mladistvých osob, státní zástupce specializovaný na věci mládeže nebo soudce soudu pro mládež, ledaže nelze zajistit provedení úkonu takovým orgánem činným podle tohoto zákona a provedení úkonu nelze odložit. To platí i o provádění dožádání.

Práva mladistvého

Mladistvý má právo na zacházení přiměřené jeho věku, duševní vyspělosti a zdravotnímu stavu.

Mladistvý musí mít obhájce **od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže nebo provedeny úkony podle trestního řádu**, včetně úkonů neodkladných a neopakovatelných, ledaže nelze provedení úkonu odložit a vyzrozumění obhájce o něm zajistit.

Ve vykonávacím řízení musí mít mladistvý obhájce,

- a) jestliže soud pro mládež rozhoduje ve veřejném zasedání a mladistvý nedovršil osmnácti let,
- b) jde-li o podmíněné propuštění z výkonu trestního opatření odnětí svobody mladistvého, který v době konání veřejného zasedání nedovršil devatenáctý rok.

Všechny orgány činné podle tohoto zákona jsou povinny vždy mladistvého poučit o jeho právech a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění.

Zákonný zástupce mladistvého

Zákonný zástupce mladistvého je oprávněn mladistvého zastupovat, zejména zvolit mu obhájce, činit za mladistvého návrhy, podávat za něho žádosti a opravné prostředky; je též oprávněn zúčastnit se těch úkonů, kterých se podle zákona může zúčastnit mladistvý. Ve prospěch mladistvého může zákonný zástupce tato práva vykonávat i proti jeho vůli.

V případech, v nichž zákonný zástupce mladistvého nemůže vykonávat svá práva a je nebezpečí z prodlení, předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce ustanoví k výkonu těchto práv mladistvému opatrovníka. Proti rozhodnutí o ustanovení opatrovníka je přípustná stížnost.

Vazba mladistvého

Mladistvý může být vzat do vazby jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak.

O zadržení, zatčení nebo vzetí do vazby mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu vyrozumět jeho zákonného zástupce, jeho zaměstnavatele, příslušné středisko Probační a mediační služby a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí; jde-li o mladistvého, kterému byla uložena ochranná výchova, vyrozumí se o tom výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochranou výchovu.

Trvání vazby

Vazba v řízení ve věcech mladistvých nesmí trvat déle než dva měsíce, a jde-li o zvlášť závažné provinění nesmí trvat déle než šest měsíců. Po uplynutí této doby může být vazba výjimečně prodloužena až o další dva měsíce a v řízení o zvlášť závažném provinění až o dalších šest měsíců, pokud nebylo možné pro obtížnost věci nebo z jiných závažných důvodů trestní stíhání v této lhůtě skončit a propuštěním mladistvého na svobodu hrozí, že bude zmařeno nebo podstatně ztíženo dosažení účelu trestního stíhání. K takovému prodloužení může dojít pouze jednou v přípravném řízení a jednou v řízení před soudem pro mládež.

O prodloužení lhůty vazby v přípravném řízení rozhoduje soudce okresního soudu pro mládež na návrh státního zástupce. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen doručit státní zástupce tomuto soudu nejpozději 15 dnů před skončením lhůty; stejně je povinen postupovat i tehdy, jestliže v době kratší než 15 dnů před skončením vazební lhůty podá obžalobu.

O prodloužení vazby v řízení před soudem rozhoduje soudce soudu pro mládež nadřízeného soudu pro mládež, který je příslušný věc projednat nebo který věc již projednává. Návrh na prodloužení lhůty vazby je povinen předseda senátu doručit nadřízenému soudu pro mládež nejpozději 15 dnů před skončením lhůty.

Pokud návrh není způsobem výše uvedeným doručen, musí předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce propustit mladistvého na svobodu nejpozději den po uplynutí lhůty, na

niž bylo trvání vazby omezeno.

Lhůty trvání vazby se počítají od doby, kdy došlo k zatčení nebo zadržení mladistvého, anebo nepředcházelo-li zatčení nebo zadržení, od doby, kdy došlo na základě rozhodnutí o vazbě k omezení osobní svobody mladistvého. Při vrácení věci státnímu zástupci k došetření běží lhůta uvedená v odstavci 2 ode dne, kdy byl spis doručen státnímu zástupci.

Po propuštění mladistvého z vazby lze nařídit dohled probačního úředníka nad mladistvým, který může trvat až do skončení trestního stíhání.

Přezkoumávání důvodů vazby

Všechny orgány činné podle tohoto zákona jsou povinny zkoumat v každém období trestního stíhání, zda důvody vazby trvají nebo zda se nezměnily; pomine-li důvod vazby, musí být mladistvý ihned propuštěn na svobodu. Je-li shledán u mladistvého některý z důvodů vazby, jsou orgány činné podle tohoto zákona povinny zkoumat, zda nelze další výkon vazby mladistvého nahradit jiným opatřením. Jakmile bude zajištěno takové náhradní opatření, musí být mladistvý bez zbytečného odkladu propuštěn z vazby. Orgány činné podle tohoto zákona přitom postupují v součinnosti s Probační a mediační službou a s příslušným orgánem sociálně-právní ochrany dětí.

Nahrazení vazby jiným opatřením

Vazbu mladistvého lze nahradit zárukou, dohledem, slibem nebo jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby.

Vazbu mladistvého lze také nahradit peněžitou zárukou.

Náhrada vazby mladistvého jeho umístěním v péči důvěryhodné osoby

Mladistvý, u něhož jsou dány důvody vazby, může být místo vzetí do vazby svěřen do péče důvěryhodné osoby, jestliže

a) taková osoba je ochotná a schopná se ujmout péče o něho a dohledu nad ním, písemně se zaváže, že bude o mladistvého pečovat a převezme odpovědnost za to, že se mladistvý na předvolání dostaví k orgánu činnému podle tohoto zákona a splní i další podmínky, které určí soud,

b) mladistvý souhlasí s tím, že bude svěřen do její péče, a písemně se zaváže, že se bude chovat podle dohodnutých podmínek a splní i další podmínky stanovené soudem pro mládež.

Neplní-li důvěryhodná osoba nebo mladistvý své závazky (viz. bod. A) a B), rozhodne orgán rozhodující o vazbě na návrh mladistvého, důvěryhodné osoby, v jejíž péči se mladistvý nalézá, nebo i bez návrhu, že

a) tuto osobu i mladistvého zproští závazků, které přijali

b) současně určí jinou důvěryhodnou osobu nebo přijme jiné opatření nahrazující vazbu, anebo není-li to možné, rozhodne o vazbě nebo vydá příkaz k zatčení mladistvého.

Zadržení mladistvého

Mladistvý, který nedovršil v době zadržení osmnáctý rok svého věku, musí být umístěn odděleně od dospělých.

Zveřejňování informací

Dokud není trestní stíhání pravomocně skončeno, mohou orgány činné podle tohoto zákona zveřejňovat jen takové informace o řízení vedeném proti mladistvému, kterými nebude ohroženo dosažení účelu trestního řízení a které neodporují požadavku ochrany osobnosti mladistvého a osobních údajů, a to i jiných osob zúčastněných na řízení.

Rozsah zákazu zveřejňování

Nestanoví-li tento zákon jinak, nikdo nesmí jakýmkoli způsobem zveřejnit žádnou informaci, ve které je uvedeno jméno, popřípadě jména, a příjmení mladistvého, nebo která obsahuje informace, které by umožnily tohoto mladistvého identifikovat.

Za postup v rozporu s odstavcem 1 se nepovažuje sdělení informací během trestního řízení, pokud účelem takového postupu není jejich zveřejnění, anebo je-li jejich účelem pátrání po mladistvém. Totéž obdobně platí o sdělení informací probačním úředníkem dalším osobám, pokud je jejich sdělení nutné pro získání informací, které se vztahují k vypracování zprávy vyžadované tímto zákonem, nebo bez nichž nelze kvalifikovaně provádět dohled nad mladistvým nebo o něj pečovat, popřípadě kontrolovat plnění podmínek a omezení, které mu byly stanoveny, a zajistit bezpečnost osob, jež s ním přicházejí do kontaktu.

Hlavní líčení a veřejné zasedání a publikování informací o nich

Hlavního líčení a veřejného zasedání se mohou účastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci a příbuzní v přímém pokolení, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený a jeho zmocněnec, zúčastněná osoba a její zmocněnec, zákonní zástupci poškozeného a zúčastněné osoby, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, úředníci Probační a mediační služby a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.

Publikování informací o průběhu hlavního líčení nebo veřejného zasedání, které by vedly ke ztotožnění mladistvého ve veřejných sdělovacích prostředcích nebo jiným způsobem, je zakázáno. Stejně tak je zakázáno publikování každého textu nebo každého vyobrazení týkajícího se totožnosti mladistvého.

Rozsudek se vyhláší veřejně v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého. Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění.

Předseda senátu může s přihlédnutím k osobě mladistvého a povaze a charakteru provinění rozhodnout

a) o dalších omezeních spojených s uveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku neuvedených za účelem přiměřené ochrany zájmů mladistvého

b) o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména, popřípadě jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvlášť závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti.

Zjištění poměrů mladistvého

V trestních věcech mladistvých obviněných jsou orgány činné podle tohoto zákona povinny se zvláštní pečlivostí objasňovat a dokazovat příčiny jejich provinění a skutečnosti významné pro posouzení jejich osobních, rodinných i jiných poměrů. Orgány činné podle tohoto zákona provádějí s veškerou pečlivostí všechna šetření potřebná pro poznání osobnosti a dosavadního způsobu života mladistvého, jakož i prostředků vhodných k jeho znovuzačlenění do společnosti a zamezení opakování provinění.

V řízení je nutno co nejdůkladněji zjistit též stupeň rozumového a mravního vývoje mladistvého, jeho povahu, poměry i prostředí, v němž žil a byl vychován, jeho chování před spácháním provinění a po něm a jiné okolnosti důležité pro volbu prostředků vhodných pro jeho nápravu, včetně posouzení toho, zda a v jakém rozsahu má být uloženo výchovné opatření, ochranné opatření nebo trestní opatření.

Orgány činné podle tohoto zákona uloží zjištění poměrů mladistvého příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně též Probační a mediační službě.

Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého

Je-li nezbytné zjistit podrobnější informace pro další postup řízení a pro uložení nejvhodnějšího opatření, je třeba vypracovat zprávu o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého, ke které soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce přihlédne při konečném rozhodnutí ve věci.

Vypracování podrobné zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého uloží předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí, případně též Probační a mediační službě.

Zpráva o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého musí být písemná, pokud předseda senátu a v přípravném řízení státní zástupce neurčí jinak, a musí obsahovat zejména věk mladistvého, stupeň jeho zralosti, dále jeho postoj k provinění a jeho ochotu zajistit nápravu způsobených škod nebo odčinění dalších následků, rodinné poměry mladistvého, včetně vztahu mladistvého k jeho rodičům, stupeň vlivu rodičů na něho a vztah mezi mladistvým, jeho širší rodinou a blízkým sociálním okolím, záznamy o školní docházce, jeho chování a prospěchu ve škole, a je-li zaměstnán, i skutečnosti významné pro posouzení jeho chování v zaměstnání, přehled jeho předchozích provinění a opatření vůči němu použitých, jakož i popis jejich výkonu, včetně způsobu chování mladistvého.

Ve věcech provinění mladistvých je státní zástupce povinen věnovat výkonu dozoru zvýšenou pozornost; dbá přitom o to, aby policejní orgány zacházely s mladistvými ohleduplně, a svou činnost organizuje tak, aby bylo možné ve všech vhodných případech využít přiměřená výchovná opatření a zvláštní způsoby řízení.

O zahájení trestního stíhání mladistvého je třeba bez zbytečného odkladu informovat též jeho zákonného zástupce, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službu.

Nepřípustnost trestního příkazu

V řízení ve věci mladistvého nelze vydat trestní příkaz.

Hlavní líčení a veřejné zasedání

Nejde-li o řízení proti uprchlému, nelze hlavní líčení a veřejné zasedání konat v nepřítomnosti mladistvého.

O hlavním líčení a veřejném zasedání je třeba vyrozumět též příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí. Státní zástupce musí být i při veřejném zasedání vždy přítomen.

Při hlavním líčení a veřejném zasedání proti mladistvému

a) soud pro mládež vyloučí veřejnost, i když předtím rozhodl o jeho veřejném konání, také tehdy, jestliže je to na prospěch mladistvého,

b) zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí má právo činit návrhy a dávat vyslychaným otázky; slovo k závěrečné řeči mu přísluší po mladistvém.

V průběhu celého hlavního líčení a veřejného zasedání dbá předseda senátu ochrany zájmů mladistvého obviněného a zájmů poškozeného.

Rozhodnutí soudu v hlavním líčení

Při svém rozhodování soud pro mládež přihlédne také k okolnostem vyplývajícím ze zprávy

o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a aktuální životní situaci mladistvého, byla-li vyžádána a předložena.

Doručení rozhodnutí

Opis rozsudku se doručí vždy též příslušnému orgánu sociálně-právní ochrany dětí a Probační a mediační službě.

Nebyl-li zástupce příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí přítomen při vyhlášení usnesení, proti němuž je přípustná stížnost nebo jímž bylo trestní stíhání zastaveno nebo přerušeno anebo věc postoupena, doručí se mu opis tohoto usnesení.

Zvláštní způsoby řízení

Zvláštní způsoby řízení je možno v trestních věcech mladistvých použít, jen jestliže se podezření ze spáchání provinění jeví na základě dostatečného objasnění skutkového stavu věci zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se o odstranění škodlivých následků jeho provinění. V případě potřeby lze na mladistvém požadovat, aby se zavázal k chování omezujícímu možnosti spáchání dalších provinění.

Druhy zvláštních způsobů řízení

V trestních věcech mladistvých lze použít těchto zvláštních způsobů řízení:

- a) podmíněného zastavení trestního stíhání,
- b) narovnání a
- c) odstoupení od trestního stíhání.

Podmíněné zastavení trestního stíhání

V řízení o přečinu může se souhlasem obviněného soud a v přípravném řízení státní zástupce podmíněně zastavit trestní stíhání, jestliže

- a) obviněný se k činu doznal,
- b) nahradil škodu, pokud byla činem způsobena, nebo s poškozeným o její náhradě uzavřel dohodu, anebo učinil jiná potřebná opatření k její náhradě,
 - a vzhledem k osobě obviněného, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k

okolnostem případu lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.

V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na šest měsíců až dva roky. Zkušební doba počíná právní mocí tohoto rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání.

Obviněnému, který uzavřel s poškozeným dohodu o způsobu náhrady škody, se v rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání uloží, aby škodu v průběhu zkušební doby nahradil.

Obviněnému lze též uložit, aby ve zkušební době dodržoval přiměřená omezení a povinnosti směřující k tomu, aby vedl řádný život.

Proti rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání může obviněný a poškozený podat stížnost, jež má odkladný účinek. Rozhodne-li o podmíněném zastavení trestního stíhání soud, má toto právo též státní zástupce.

Jestliže obviněný v průběhu zkušební doby vedl řádný život, splnil povinnost nahradit způsobenou škodu a vyhověl i dalším uloženým omezením, rozhodne orgán, jež trestní stíhání v prvním stupni podmíněně zastavil, že se osvědčil. Jinak rozhodne, a to případně i během zkušební doby, že se v trestním stíhání pokračuje.

Jestliže do jednoho roku od uplynutí zkušební doby nebylo učiněno rozhodnutí o tom, že se obviněný osvědčil, aniž na tom měl obviněný vinu, má se za to, že se osvědčil.

Narovnání

V řízení o přečinu, může se souhlasem obviněného a poškozeného soud a v přípravném řízení státní zástupce rozhodnout o schválení narovnání a zastavit trestní stíhání, jestliže

a) obviněný prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, a nejsou důvodné pochybnosti o tom, že jeho prohlášení bylo učiněno svobodně, vážně a určitě,

b) uhradí poškozenému škodu způsobenou přečinem nebo učiní potřebné úkony k její úhradě, případně jinak odčiní újmu vzniklou trestným činem, a

c) složí na účet soudu nebo v přípravném řízení na účet státního zastupitelství peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům, a tato částka není zřejmě nepřiměřená závažnosti přečinu,

a považuje-li takový způsob vyřízení věci za dostačující vzhledem k povaze a závažnosti spáchaného činu, k míře, jakou byl přečinem dotčen veřejný zájem, k osobě obviněného a jeho osobním a majetkovým poměrům.

Před rozhodnutím o schválení narovnání soud a v přípravném řízení státní zástupce vyslechne obviněného a poškozeného, zejména k způsobu a okolnostem uzavření dohody o narovnání, zda dohoda o narovnání mezi nimi byla učiněna dobrovolně a zda souhlasí se schválením narovnání. Obviněného vyslechne také k tomu, zda rozumí obsahu obvinění a zda si je vědom důsledků schválení narovnání. Součástí výslechu obviněného musí být i prohlášení, že spáchal

skutek, pro který je stíhán.

Za peněžní částku určenou k obecně prospěšným účelům se považují částky pro obce a jiné právnické osoby se sídlem na území České republiky na financování vědy a vzdělání, kultury, školství, na požární ochranu, na podporu a ochranu mládeže, na ochranu zvířat, na účely sociální, zdravotnické a ekologické, humanitární, charitativní, náboženské pro registrované církve a náboženské společnosti, tělovýchovné a sportovní, a částky odevzdané státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti.

Z peněžní částky k obecně prospěšným účelům musí obviněný určit nejméně 50 % státu na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona.

Odstoupení od trestního stíhání

V řízení o provinění, na které trestní zákoník stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta, může soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce z důvodu chybějícího veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého a s přihlédnutím k povaze a závažnosti provinění a osobě mladistvého odstoupit od trestního stíhání mladistvého, jestliže

a) trestní stíhání není účelné a

b) potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchání dalších provinění.

Součástí rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání je též výrok o zastavení trestního stíhání pro skutek, ve kterém bylo spatřováno provinění, jehož se odstoupení od trestního stíhání týká.

Odstoupit od trestního stíhání lze zejména v případě, jestliže mladistvý již úspěšně vykonal vhodný probační program, byla úplně nebo alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil, anebo bylo mladistvému vysloveno napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.

Osoby oprávněné podat opravné prostředky

Opravné prostředky ve prospěch mladistvého může podat, a to i proti jeho vůli, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí; lhůta k podání opravného prostředku mu běží samostatně.

Stížnost ve prospěch mladistvého mohou podat též jeho příbuzní v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh; lhůta k podání stížnosti jim končí tímž dnem jako mladistvému.

Zvláštní ustanovení o trestním řízení ve věcech mladistvých se neužije

a) v řízení o proviněních, která obviněný spáchal jednak před dovršením osmnáctého roku, jednak po jeho dovršení, jestliže trestní zákoník na čin spáchaný po dovršení osmnáctého roku stanoví trest stejný nebo přísnější, nebo

b) bylo-li zahájeno trestní stíhání až po dovršení devatenáctého roku mladistvého.

Působnost Probační a mediační služby při výkonu rozhodnutí

Probační a mediační služba zajišťuje v řízení podle tohoto zákona dohled nad mladistvým a v případech, kdy dohled nebyl uložen, provádí úkony směřující k tomu, aby mladistvý vedl ve zkušební době řádný život, pokud bylo rozhodnuto

a) o propuštění mladistvého z vazby za současného uložení dohledu,

b) o podmíněném zastavení trestního stíhání,

c) o podmíněném upuštění od trestního opatření s dohledem,

d) o uložení obecně prospěšných prací za současného uložení výchovných opatření,

e) o uložení peněžitého opatření s podmíněným odkladem výkonu,

f) o podmíněném odsouzení, včetně podmíněného odsouzení s dohledem,

g) o podmíněném propuštění z výkonu odnětí svobody, včetně podmíněného propuštění z výkonu odnětí svobody za současného uložení dohledu, a

h) o uložení dalších trestních, ochranných a výchovných opatření a soud předal věc Probační a mediační službě.

Probační úředník může být i ve vykonávacím řízení pověřen předsedou senátu zjišťováním potřebných údajů o osobě mladistvého a jeho poměrech.

Výkon trestního opatření odnětí svobody

Výkon trestního opatření odnětí svobody upravuje zvláštní zákon. (TZ, ZVTOS)

Zvláštní důvod odkladu výkonu trestního opatření odnětí svobody

Výkon odnětí svobody nepřevyšující jeden rok uložený mladistvému lze na jeho návrh odložit na dobu potřebnou k dokončení jeho vzdělání nebo jiné přípravy k povolání, nejdéle však na dobu dvou let.

Jestliže mladistvý v době odkladu nespáchal žádné provinění ani trestný čin a úspěšně dokončil své vzdělávání nebo jinou přípravu k povolání, může soud pro mládež s přihlédnutím k povaze a závažnosti spáchaného provinění, k délce vzdělání nebo jiné přípravy k povolání, osobě mladistvého a jeho poměrům rozhodnout o upuštění od výkonu odnětí svobody.

Bylo-li upuštěno od výkonu odnětí svobody hledí se na mladistvého, jako by nebyl odsouzen.

Podmíněné propuštění mladistvého

Mladistvého lze na návrh státního zástupce nebo ředitele věznice podmíněně propustit z výkonu odnětí svobody za podmínek stanovených v trestním zákoníku i dříve, než vykoná jeho polovinu nebo dvě třetiny.

Při podmíněném propuštění stanoví soud zkušební dobu na jeden rok až pět let.

Přeřazení mladistvého

Dovrší-li mladistvý ve výkonu odnětí svobody devatenáctý rok svého věku, může soud pro mládež rozhodnout, že se odsouzený přeřadí do věznice pro ostatní odsouzené. Při rozhodování přihledne zejména k dosaženému stupni jeho převýchovy a k délce zbytku trestního opatření. Přeřadí-li soud pro mládež odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené, musí zároveň rozhodnout, do kterého typu věznice bude odsouzený pro další výkon trestního opatření zařazen.

Rozhodnutí o přeřazení odsouzeného do věznice pro ostatní odsouzené se vždy považuje za rozhodnutí o přeřazení do věznice s přísnějším režimem.

Výkon dohledu probačního úředníka

Výkon dohledu nařídí předseda senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce středisku Probační a mediační služby, v jehož obvodu mladistvý bydlí nebo se zdržuje.

Probační úředník při výkonu dohledu dohlíží na plnění povinností uložených mladistvému, a za tím účelem také pravidelně navštěvuje mladistvého, nad nímž vykonává dohled, v jeho bydlišti, na pracovišti a ve škole.

Pomoc a poradenství provádí probační úředník v rámci přípravy a realizace individuálně vytvořeného probačního plánu dohledu nad mladistvým.

Poruší-li mladistvý, kterému byl uložen dohled, závažně nebo opakovaně podmínky dohledu nebo jiná uložená výchovná opatření, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, který

dohled uložil. V případě méně závažného porušení stanovených podmínek a výchovných opatření může probační úředník udělit mladistvému výstrahu; tyto výstrahy však mohou být uděleny nejvýše dvě v průběhu jednoho roku. Udělení výstrahy není rozhodnutím podle trestního řádu.

Nestanoví-li předseda senátu nebo v přípravném řízení státní zástupce jinak, zpracuje probační úředník nejméně jednou za šest měsíců zprávu, ve které informuje předsedu senátu soudu pro mládež a v přípravném řízení státního zástupce, který dohled uložil, o průběhu výkonu dohledu nad mladistvým, o plnění uložených výchovných opatření mladistvým a o jeho osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci.

Změna výchovných opatření

O změně nebo zrušení výchovných opatření rozhoduje ve veřejném zasedání soud pro mládež, který výchovné opatření uložil, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, anebo i bez takového návrhu, a to do 30 dnů od zahájení řízení.

Výkon ochranné výchovy

Ochranná výchova se vykonává ve výchovných zařízeních; vyžaduje-li to však zdravotní stav mladistvého, má jeho umístění do zdravotnického zařízení přednost před výkonem ochranné výchovy.

Výkon ochranné výchovy nařídí předseda senátu diagnostickému ústavu podle zvláštního zákona.

Jestliže mladistvý není ve vazbě a není obava, že uprchne, může mu předseda senátu poskytnout před nástupem přiměřenou lhůtu k obstarání jeho záležitostí.

Upuštění od výkonu ochranné výchovy

O upuštění od výkonu ochranné výchovy před jejím započítím rozhodne soud pro mládež, který ochrannou výchovu uložil, a to ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, anebo i bez takového návrhu.

Propuštění z ochranné výchovy

O propuštění z ochranné výchovy rozhoduje ve veřejném zasedání okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka, mladistvého, nebo výchovného zařízení, anebo i bez takového návrhu.

Jestliže návrh podle nebyl podán výchovným zařízením, je před rozhodnutím třeba vyslechnout zástupce tohoto zařízení.

Podmíněné umístění mimo výchovné zařízení

O podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, ve kterém vykonává ochrannou výchovu, rozhoduje ve veřejném zasedání na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka, výchovného zařízení, na žádost mladistvého, anebo i bez takového návrhu, okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává.

Prodloužení ochranné výchovy

O prodloužení ochranné výchovy rozhoduje ve veřejném zasedání okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka, nebo výchovného zařízení, anebo i bez takového návrhu.

Jestliže návrh nebyl podán výchovným zařízením, je před rozhodnutím třeba vyslechnout zástupce tohoto zařízení.

Prodloužit ochrannou výchovu lze jen tehdy, jestliže bylo s jejím výkonem již započato.

Změna ochranné výchovy

O změně ochranné výchovy v ústavní výchovu a naopak rozhoduje ve veřejném zasedání okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova nebo ústavní výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, výchovného zařízení, nebo mladistvého, anebo i bez takového návrhu.

Dítě mladší patnácti let

Dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné.

Dopustí-li se dítě mladší než patnáct let činu jinak trestného, učiní soud pro mládež opatření potřebná k jeho nápravě.

Zahájení řízení

Dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, lze opatření uložit na návrh státního zastupitelství. Státní zastupitelství je povinno návrh podat bezodkladně poté, jakmile se dozví, že trestní stíhání je nepřijatelné, protože jde o osobu, která není pro

nedostatek věku trestně odpovědná.

Nebylo-li řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, zahájeno na návrh státního zastupitelství, může je soud pro mládež zahájit i bez návrhu.

Účastníci řízení

Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí, zákonní zástupci dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno. Účastníkem řízení je také státní zastupitelství v případě, že podalo návrh na zahájení řízení dle ZSM..

Opatrovníkem dítěte pro řízení ustanoví soud pro mládež advokáta. Advokát tu vykonává svá oprávnění i po dosažení zletilosti dítěte až do skončení řízení ve věci dítěte mladšího patnácti let.

Jednání

V řízení nemusí být dítě vyslechnuto, bylo-li jeho jednání, v němž je spatřován čin jinak trestný, spolehlivě prokázáno jiným způsobem. Jeho názor ve věci musí být vždy zjištěn.

Nerozhodne-li soud pro mládež jinak, konají se jednání ve věcech uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, s vyloučením veřejnosti; účast při jednání soud pro mládež vždy povolí úředníkům Probační a mediační služby.

Opatření

Dopustí-li se dítě mladší patnácti let činu jinak trestného, může mu soud pro mládež uložit, a to zpravidla na základě výsledků předchozího pedagogicko-psychologického vyšetření, tato opatření

- a) výchovnou povinnost,
- b) výchovné omezení,
- c) napomenutí s výstrahou,
- d) zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče
- e) dohled probačního úředníka,
- f) ochrannou výchovu
- g) ochranné léčení

Ochrannou výchovu soud pro mládež uloží dítěti, které spáchalo čin, za nějž trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu, a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok svého věku a bylo mladší patnácti let.

Ochranná výchova může být uložena též dítěti, které v době spáchání činu bylo mladší patnácti let, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy.

Probační úředník při výkonu dohledu také pravidelně navštěvuje dítě mladší patnácti let, nad nímž vykonává dohled, v jeho bydlišti a ve škole.

Při ukládání opatření soud pro mládež dbá na výchovné působení na dítě a sleduje i preventivní účinek opatření. Dítěti lze opatření uložit až do dovršení osmnácti let věku.

Dítěti může být současně uloženo i více opatření, je-li to potřebné k dosažení účelu ZSM.

Soud pro mládež může upustit od uložení opatření, postačuje-li k dosažení účelu ZSM projednání činu dítěte státním zástupcem nebo před soudem pro mládež.

O uložení opatření soud pro mládež rozhoduje rozsudkem. O zamítnutí návrhu státního zástupce, o zastavení řízení, o upuštění od uložení opatření a o zrušení uloženého opatření rozhoduje soud pro mládež usnesením.

Uveřejnění výsledků řízení

Výsledek řízení o uložení opatření dítěti mladšímu než patnáct let, které se dopustilo činu jinak trestného, může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen po právní moci rozhodnutí, kterým bylo řízení skončeno, a jen bez uvedení jména a příjmení dítěte, dalších účastníků řízení a jejich opatrovníků nebo jiných zástupců.

Výjimky povoluje soud pro mládež v odůvodněných případech.

Užití předpisů o občanském soudním řízení

postupuje soud pro mládež v řízení předpisů upravujících občanské soudní řízení.

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let¹

Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let je upraveno v hlavě III. zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže v § 89 – 96.

Toto řízení je po procesní stránce diametrálně odlišné od řízení o proviněních mladistvých pachatelů, neboť ZSM v ustanovení § 96 říká, že nestanoví-li tento zákon jinak, postupuje soud pro mládež v řízení podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Jde o nesporné řízení, které vychází z právní úpravy řízení ve věcech péče o nezletilé, upravené v občanském soudním řádu v § 176 a násl. o. s. ř. Hlava III. ZSM se však nevztahuje pouze na řízení o činech jinak trestných spáchaných dětmi mladšími patnácti let, ale i na řízení o činech jinak trestných spáchaných mladistvými, kteří jsou z důvodu své nedostatečné rozumové a mravní vyspělosti, pro kterou nemohli v době spáchání činu rozpoznat jeho nebezpečnost nebo ovládnout své jednání, trestně neodpovědní (§ 5 odst. 2 ZSM).

Poté, co státní zastupitelství podá u příslušného soudu pro mládež návrh na uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let, ustanoví soud nezletilému dítěti opatrovníka. Tímto opatrovníkem může být pouze advokát.

Účelem zákona o soudnictví ve věcech mládeže je zajistit, aby se na dítě mladší patnácti let užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdrželo a našlo si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispělo k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení má být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů (§ 1 odst. 2 ZSM). Je nesporné, že řízení vede soud pro mládež, tzn. samosoudce příslušného okresního soudu. Především soudce by měl vést řízení tak, aby byla naplněna účel zákona, nicméně opatrovník může soudu pro mládež v jeho snaze o dosažení účelu ZSM velmi významně pomoci. Úloha advokáta – opatrovníka je v tomto řízení poněkud odlišná od úlohy advokáta v trestním řízení, kde advokát vystupuje jako obhájce obviněného. V tomto řízení by advokát měl být především pomocníkem nezletilého dítěte, který je schopen dítěti poskytnout kvalifikovanou právní pomoc a přispět tak k objasnění celé události, včetně jejích příčin. Advokát by se neměl zaměřovat jen na právní aspekty projednávané věci a možnost, že se dítě takového činu nedopustilo, ale v rámci svých možností by měl i napomoci k objasnění důvodů, resp. motivů, proč se dítě činu dopustilo a faktorů, které se na jeho sociálním selhání významně podílely.

Opatrovník by měl mít se soudy pro mládež, státními zástupci a potažmo i policejními orgány společný cíl. A to vystupovat v řízení tak, aby si dítě mladší patnácti let uvědomilo protiprávnost svého činu, vzalo si ze svého činu ponaučení a uvědomilo si i svůj závazek nahradit škodu, pokud nějakou způsobilo, případně se poškozenému osobně omluvilo.

Dohled probačního úředníka, pokud je uložen, přichází totiž až po právní moci rozhodnutí soudu o návrhu státního zastupitelství.

Opatrovník však na dítě mladší patnácti let může působit ještě před jednáním ve věci a tedy ještě před rozhodnutím soudu pro mládež. Opatrovník může (a podle mého soudu by dokonce

¹ Zákl. podkladem: zákon č 218/2003 Sb. a dále článek Radky Jonášové uveřejněný v Bulletinu advokacie č. 1/2009, str. 52.

měl) pomoci dítěti mladšímu patnácti let radou, jak napravit následky činu jinak trestného, zprostředkovat omluvu poškozenému apod.

Tím může být opatrovník nezletilému dítěti velmi prospěšný, neboť soud pro mládež může upustit od uložení opatření, postačuje-li k dosažení účelu ZSM projednání činu soudem pro mládež nebo státním zástupcem.

Při zvažování, zda bylo projednáním činu soudem pro mládež či státní zástupcem učiněno zadost účelu ZSM, se soud nepochybně zabývá i takovými okolnostmi případu jako je omluva nezletilého dítěte poškozenému, aktivita při odstraňování následků činu jinak trestného apod.

Po ustanovení opatrovníka nezletilému dítěti nařídí soud jednání, o kterém vyrozumí účastníky řízení a předvolá ty, jejichž přítomnost je u jednání třeba. Účastníky řízení o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let jsou nezletilé dítě, příslušný orgán sociálně právní ochrany dětí, zákonní zástupci dítěte, osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, jakož i další osoby, o jejichž právech a povinnostech má být v řízení jednáno.

Účastníkem řízení je i státní zastupitelství, podalo-li návrh podle § 90 odst. 1 ZSM (§ 91 odst. 1 ZSM). Kategorie osob vyrozumívaných o jednání a předvolávaných k jednání se veskrze překrývají. Soudce tak k jednání ve valné většině případů předvolá nezletilé dítě, neboť nelze předvídat, zda bude či nebude přicházet v úvahu upuštění od uložení opatření podle § 93 odst. 7 ZSM. Upustit od uložení opatření nezletilému dítěti nelze za situace, kdy se neúčastnilo projednání věci před soudem. Dalším důvodem, proč vyžadovat přítomnost nezletilého dítěte u jednání je i fakt, že samotné projednávání věci na nezletilé dítě výchovně působí, což výrazně usnadňuje dosažení účelu ZSM. Soud dále předvolá rodiče, neboť ti jsou vyslýcháni zejména k osobním a rodinným poměrům nezletilého dítěte, dále pak osoby, kterým bylo dítě svěřeno do výchovy nebo jiné obdobné péče, případně předvolá svědky a znalce, je-li jich při dokazování třeba. Ostatní účastníky řízení a opatrovníka nezletilého dítěte o jednání pouze vyrozumí.

Jednání ve věcech o uložení opatření dítěti mladšímu patnácti let jsou zásadně neveřejná, nerozhodne-li soud pro mládež jinak.

Dokazování se v řízeních ve věcech dětí mladších patnácti let řídí § 120 a násl. o. s. ř. V řízení podle hlavy III. ZSM lze mimo standardně užívaných důkazních prostředků (jako jsou výslechy svědků, znalecké posudky, zprávy a vyjádření orgánů, výslechy účastníků a exekutorské či notářské zápisy) využít jako důkazní prostředek i spisové materiály státních orgánů. K důkazu lze například číst protokol o ohledání místa činu, protokol o domovní prohlídce, dokonce i záznam o vysvětlení podaný svědkem či osobou podezřelou. Vyvstanou-li však pochybnosti ohledně svědeckví zachyceného např. v protokole o podání vysvětlení, bude nutné tyto pochybnosti odstranit provedením výslechu při jednání dle § 126 o. s. ř. Pro všechny důkazy platí, že musí být opatřeny v souladu s právním řádem.

V případech, že soud pro mládež na základě provedeného dokazování dospěje k závěru, že dítě mladší patnácti let čin jinak trestný spáchalo, rozhodne rozsudkem, a to buď o uložení opatření dle § 93 odst. 1 ZSM, anebo usnesením o upuštění od uložení opatření dle § 93 odst. 7 ZSM. Mezi opatření, která může soud dítěti mladšímu patnácti let uložit, patří dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, nebo ochranná výchova. Jiné možnosti ZSM nenabízí.

Za situace, že soud dojde k závěru opačnému, tedy že nebylo prokázáno, že by byl dítětem mladším patnácti let spáchán čin jinak trestný, návrh státního zastupitelství usnesením zamítne. Shora naznačeným eventualitám by měly korespondovat i závěrečné návrhy opatrovníků. (V případě, že by řízení podle hlavy III. ZSM bylo zahájeno usnesením soudu pro mládež a v řízení nebylo prokázáno, že dítě mladší patnácti let spáchalo čin jinak trestný, soud usnesením řízení zastaví.)

Opatření podle § 93 odst. 1 ZSM se dítěti neukládá na předem stanovenou dobu. Opatření mají trvat tak dlouho, dokud nesplní svůj účel (§ 1 odst. 2 ZSM).

Ochranná výchova, neboť toto opatření je ukládáno naprosto výjimečně v případech, kdy dítě spáchalo čin, za nějž trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu a které v době spáchání činu dovršilo dvanáctý rok věku a je mladší patnácti let, případně tehdy, odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy (§ 93 odst. 2, 3 ZSM), je možno dítěti uložit dohled probačního úředníka nebo ho zařadit do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče.

Ve valné většině případů, kde soud shledá podmínky pro uložení opatření, je ukládán dohled probačního úředníka. Dohled probačního úředníka ve smyslu ustanovení § 93 odst. 1 písm. a) ZSM je odlišný od dohledu probačního úředníka dle § 16 ZSM. Opatrovníci proti tomuto druhu opatření někdy namítají, že dítě nemá možnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi. Dítě mladší patnácti let však nemá na rozdíl od mladistvých a dospělých pachatelů povinnost dostavovat se k probačnímu úředníkovi. Naopak probační úředník je povinen při výkonu dohledu pravidelně navštěvovat nezletilého, kterému bylo uloženo toto opatření, ve škole a v jeho bydlišti. Střediska Probační a mediační služby ČR však na zajišťování výkonu tohoto opatření zřejmě nejsou vůbec připravena, a to ani personálně, ani materiálně.